StV@eduskunta.fi

Asia: eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan kuuleminen 11.11.2025
Viite: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vammaispalvelulain 2 §:n muuttamisesta (HE 92/2025)

Invalidiliitto kiittää eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi vammaispalvelulain 2 §:n muuttamisesta. Invalidiliitto ry on fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajärjestö. Liitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on lähes 24 000 henkilöjäsentä ja 141 jäsenyhdistystä.

Yleistä

Invalidiliitto katsoo, että lakiesitys sanamuotoineen ja sitä täydentävine perusteluineen on kehittynyt virkatyönä tehdystä kevään lakiluonnoksesta ja siellä on nyt sellaisia oikeudellisia perälautoja, jotka takaavat sen, että aiemmin lain piirissä olleet henkilöt eivät ole sieltä pois putoamassa. Invalidiliiton mielestä lakimuutos on merkityksellinen ja tarpeellinen, koska lakiesityksen perusteluiden mukaan ”*vammaispalveluilla on erityisen suuri merkitys henkilöille, jotka ovat riippuvaisia palveluista useissa eri elämänvaiheissa. Muutos auttaisi turvaamaan heidän palvelunsa myös jatkossa väestörakenteen muuttuessa.*”

Invalidiliiton esitys *elämäntilanteen* lisäämisestä lakiesitykseen

Vammaispalvelulaki on luonteeltaan puiteluontoinen vammaisia koskeva sosiaalihuollon erityislaki, jossa vammaisen ihmisen yksilölliset tarpeet tulee ottaa huomioon palveluita myönnettäessä. Invalidiliitto esittää lakiin ja lain yksityiskohtaisiin perusteluihin elämänvaihe -termin rinnalle *elämäntilanteen* käsitettä, mikä auttaa lainsoveltajaa hahmottamaan niitä erilaisia elämän olosuhteita, joissa vammainen henkilö on oikeutettu vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin. *Elämäntilanne* -termi toisi tarvittavaa joustoa elämänvaiheen rinnalle, kun eri ikäiset vammaiset ihmiset tarvitsevat vammaispalveluita elämän eri nivelvaiheissa ja omaehtoisen elämän turvaamiseksi yhteiskunnassa.

Eri elämänvaiheiden erityispiirteet auttavat arvioimaan yksilöllisiä tarpeita

Elämänvaiheita koskeva säännös helpottaa päätöksentekijää arvioimaan, milloin kyseessä on sellainen avun ja tuen tarve, johon on vastattava vammaispalvelulain mukaisin palveluin. Nyt käsittelyssä olevassa hallituksen esityksessä on kuvattu aiempaa selkeämmin ja paremmin eri elämänvaiheita ja niihin liittyviä tyypillisiä piirteitä helpottamaan sen arvioimista, onko kyseessä elämänvaiheeseen liittyvä tavanomainen tarve vai vammaisen henkilön toimintarajoitteesta johtuva tarve, johon tulee vastata vammaispalvelulain mukaisin erityisiin palveluihin. Arvio vammaisen henkilön avun ja tuen tarpeen välttämättömyydestä tehtäisiin suhteessa samassa elämänvaiheessa oleviin henkilöihin ottaen huomioon vammaisen ihmisen elämänvaihe ja siihen liittyvät erityispiirteet.

Esityksessä on voimassa olevaa lakia selkeämmin ja paremmin tuotu esille ihmisen yleiseen elämänkulkuun kuuluvia ajanjaksoja, joihin liittyy sille tyypillisiä kehitysvaiheita ja tehtäviä, jotka viranomaisen on otettava huomioon lakia toimeenpantaessa. Erityisen hyvänä on pidettävä sitä, että esitykseen on avattu normaaliin elämänkulkuun liittyviä yleensä elämänvaiheen tai ikäkauden

mukaan tulevia vaihtuvia tilanteita, rooleja, tehtäviä ja vastuita. Tältä osin lakia on siis täsmennetty nykylakiin nähden.

Eri-ikäisten vammaisten ihmisten tilanteiden huomioiminen parantuu

Elämänvaihesääntely parantaa käsityksemme mukaan nimenomaan erityisesti vammaisten lasten, nuorten ja ikäihmisten oikeuksia. Samalla se myös kohdistaa riittävien palvelujen kohdistamista myös aktiivi-ikäisten vammaisten ihmisten palvelutarpeisiin. Kaiken kaikkiaan se nostaa aiempaa paremmin yksilölliset tilanteet ja elämänvaiheet palvelutarpeen arvioinnin ja palveluiden toimeenpanon fokukseen ja tätä kautta turvaa nykysoveltamisalasäännöstä paremmin vammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta, itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta suhteessa valtaväestöön, kun palvelutarpeen arvioinnissa tulee aina ottaa huomioon henkilön elämänvaihe ja siihen liittyvät erityispiirteet.

Invalidiliitto huomauttaa, vaikka laki olisi kuinka hyvin ja täsmällisesti kirjoitettu, niin vammaiset ihmiset voivat jäädä ilman heille kuuluvia sosiaalipalveluita, jos hyvinvointialueilla ei sovelleta lakia oikein. Osaavan henkilöstön merkitys on suuri, jotta vammaisten ihmisten yksilölliset tarpeet tunnistetaan ja palvelut myönnetään asianmukaisesti.

Esitys vahvistaa yksilöllisyyttä

Käsityksemme mukaan esitys nimenomaan vahvistaa yksilöllisyyttä ja ottaa huomioon perusteluissa nimenomaisesti sen, että vaikka elämänkulkuun sisältyy erilaisia elämänvaiheita ja niille tyypillisiä piirteitä, elämänvaiheet eivät kuitenkaan toteudu kaikilla ihmisillä samanlaisina. Mikään elämänvaihe ei kategorisesti rajaa vammaisia henkilöitä vammaispalveluiden ulkopuolelle, vaan päätös oikeudesta saada vammaispalveluita tehdään aina yksilöllisen palvelutarpeen arviointiprosessin perusteella. Esityksessä erityinen painoarvo on annettu palvelutarpeen arviointi- ja asiakassuunnitteluprosessin merkitykselle sekä oikean lain valintaan henkilön palvelukokonaisuuden suunnittelussa. Palvelutarpeen arviointiprosessissa tulee esityksen mukaan arvioida, onko tarve sellainen, joka poikkeaa tavanomaisesta palvelutarpeesta.

Lakiesityksessä kiinnitetään huomiota myös ikääntyneiden vammaisten palvelutarpeiden huomioimiseen vammaispalveluiden avulla. Lisäksi yksilöllisen palvelutarpeen arvioinnin perusteella voidaan myöntää vammaispalveluita tilanteissa, joissa henkilö on vammautunut pitkäaikaisen sairauden vuoksi iäkkäänä. Vammaisten ihmisten erityispalveluiden turvaamisen ja toteuttamisen näkökulmasta, on tärkeää kyetä mahdollisimman selkeästi erottamaan iäkkäille henkilöille heidän yksilöllisen tarpeensa mukaan järjestettävät palvelut vammaisille henkilöille järjestettävistä erityispalveluista.

Esityksessä huomioitu elämän taitekohdat ja vammaispalvelujen jatkuvuus

Elämänvaiheita koskevaan momenttiin ehdotetaan vielä lisättäväksi velvoite huolehtia palveluiden jatkuvuudesta siirryttäessä elämänvaiheesta toiseen. Silloin, kun vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden, osallisuuden ja itsenäisen elämän toteutuminen on kiinni palveluista, on välttämätöntä huolehtia siitä, että palvelut jatkuvat joustavasti elämänvaiheesta toiseen. Elämänvaiheita koskevan säännöksen tarkoituksena ei olisi, että vammaispalveluiden varassa eri elämänvaiheissa elävät vammaiset henkilöt siirtyisivät yleislainsäädännön piiriin silloin, kun heidän välttämättömät avun ja tuen tarpeensa johtuvat pitkäaikaisesta vammasta tai sairaudesta. Invalidiliitto pitää tärkeänä, että lakiin kirjoitetaan selkeästi, että vammainen henkilö saa vammaispalvelulain mukaiset palvelut iästään riippumatta tilanteessa, jossa lain soveltamisalan ja vammaispalvelun saantikriteerit täyttyvät.

Huolellinen toimeenpano mahdollistaa itsenäisen elämän ja osallisuuden

Invalidiliitto on koko vammaispalvelulain uudistamisajan korostanut, että laki tulee täsmentää sanamuodoin mutta vammaispalveluista ei pidä leikata euroakaan. Vammaispalvelulaki ei saa olla säästölaki. Vammaispalvelut ovat käyttäjälleen elintärkeitä mahdollistaen yhdenvertaisen aktiivisen kansalaisuuden ja itsenäisen elämän.

Palveluiden käyttäjiltä saamiemme tietojen mukaan ihmiset eivät saa heille kuuluvia palveluita riittävästi ja oikea-aikaisesti hyvinvointialueilla. Tätä kuvastaa hyvin myös Vammaisfoorumin tekemä ammattilaisille suunnattu kysely vammaispalveluiden toimivuudesta: https://vammaisfoorumi.fi/vf-raportti-ammattilaisten-kokemuksista-uuden-vammaispalvelulain-soveltamisesta-22-9-2025/

Invalidiliitto on puolestaan kirjelmöinyt ja ilmaissut alkuvuodesta huolensa Hyvil Oy:lle ja STM:lle vammaispalvelulain toimeenpanon epäkohdista: https://www.invalidiliitto.fi/ajankohtaista/invalidiliitto-huolissaan-vammaispalvelulain-toimeenpanosta-hyvinvointialueilla

Invalidiliiton tiedossa on myös palvelutarpeen arvioinnin ongelmakohtia. Uudistettuun vammaispalvelulakiin on kirjattu, että pitää varmistaa, että palvelutarpeita arvioidessa on käytössä riittävä asiantuntemus. Hyvinvointialueilla on havaittu käytäntöjä, että aikuissosiaalityö arvioi kaikkien aikuisten, myös vammaisten ihmisten palvelutarpeen. Tietoomme on tullut, että heillä ei ole osaamista vammaisten henkilöiden palveluista, eikä ole tarjota sellaisia palveluita, joista he hyötyisivät. Lisäksi vammaispalveluiden puolelta on siirretty asiakkaita yksipuolisesti sosiaalihuollon palveluihin. Palvelutarpeen arvioinnin tekijöistä pitäisi saada lakitasoinen maininta ja STM:n laatimaan soveltamisoppaaseen tekstiä siitä, keiden tulisi tehdä palvelutarpeen arviointia ja monialaisten palvelutarpeen arviointikäyntien tärkeydestä eri asiantuntijoiden yksittäisten käyntien sijaan.

Helsingissä 6.11.2025

Invalidiliitto ry

Janne Juvakka, toimitusjohtaja

Laura Andersson, yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja: Henrik Gustafsson, juristi, henrik.gustafsson@invalidiliitto.fi